

FRANCIA ILLÍRIA 1809–1814

Az Illír Tartományok¹ (*Les Provinces Illyriennes*) létrehozását katonai-stratégiai, gazdasági és egyfajta forradalmi hevületből fakadó 'nemzeti' szempontok motiválták.²

A meghatározó *katonai-stratégiai* szempontból Francia Illíria 'határőrgrófságként'³ célozza a birodalom, s mindenekelőtt a vazallus Itáliai Királyság védelmét az Adriai-tenger keleti partján (Korfuval, az „Adria kulcsával” együtt⁴). Ebben a motivációban benne van Ausztria meggyengítése: a tengeren megszüntetni az osztrák-angol érintkezést, a szárazföldön pedig az Ausztria-Tirol-Itália közötti kapcsolatot. Benne van továbbá az immár szomszédává váló Oszmán Birodalom felé egy katonai-politikai „ugródeszka” kialakítása, ahonnan azután a konkrét hatalmi viszonyok alakulásának függvényében vagy segítségnyújtás a Portának Oroszország ellen, vagy francia részvétel az Oszmán Birodalom felosztásában.

Gazdaságilag az 1806 novemberében meghirdetett kontinentális zárlat biztosítása a cél az Adria északi részén — hiszen Trieszt gyakorlatilag a kontinens egyetlen nem franciák ellenőrizte fontos tengeri kijárata volt —, döntően Ausztria elvágásával a tengerparttól, tágabban pedig a levantei kereskedelem ellenőrzése (Velence helyének átvétele); aktuálisan a hadsereg számára fontos macedóniai gyapot szárazföldi útjának biztosítása. „Az Illír Tartományok — fogalmaz Napóleon a törvényhozó testülethez intézett 1809. december 3-ai beszédében — nagy Császárságom határán, a Száva mentén fekszenek. A Konstantinápolyi Birodalom szomszédságában természetesen úgy találom, hogy ezzel elsődleges kereskedelmi érdekeinket védjük a Mediterráneumban, az Adriai-tengeren és Levantében.”⁵

¹A témának érdemi magyar nyelvű irodalma nincs, csak általánosságban és felszínesen érintik az átfogóbb történeti művek. E munka elkészítését franciaországi (Angers) ösztöndíjam segítette 2000 első félévében.

²Pivec-Stelè 10–13, 333 stb.

³Napóleon öt hónapos schönbrunni tartózkodása alatt lezajlott beszélgetéseik egyikén féltréfásan ki is jelenti Marmontnak: „Önnek pedig határőrgrófnak kell lennie” (Memoiren 2:162).

⁴Bővebben ld. a *Documenta Historica* (a JATE Történezt Diákkör kiadványa) Szász Erzsébet készítette 20. számát: „A Hét Sziget Köztársaság és Kapodisztriasz” (Szeged, 1995).

⁵Pivec-Stelè 12.

Végül motiválta Francia Illíria megteremtését a forradalmi felszabadító attitűd, valamiféle *szláv 'nemzetállam'* létrehozása.⁶ Ezt célozza az ókori római „Illyricum” tartománynév és az „illír” népnév felélesztése (a 'délszláv' szinonímjaként), ezt jelzi a Tartományok etnikai összetétele, ezt bizonyítja egy sor intézkedés (mint a horvát légió felállítása vagy a helyi anyanyelvi oktatás megszervezése), valamint a korabeli (és későbbi) értelmezések az „illírízálásról”, azaz a „nemzeti egység érzésének megteremtéséről”, s az ennek eredményeként létrejövő „dalmát nemzetről”. Ez a francia motiváció érintkezik a dalmát körökben 1797 óta felerősödő jakobinus mozgalom elképzelésével „az Adria, a Raša, a Drina és a Száva határolta területek” egyesítéséről, és így egy politikai egység létrehozásáról 'az Augustus-i Illíria mintájára', amely a Nyugat védőbástyája a Kelettel szemben.⁷ Ilyen kontextusban alig anakronizmus „Napóleon Jugoszláviájáról” beszélni.⁸

Francia Illíria különféle területeit Napóleon fokozatosan szerzi meg birodalma számára, így az Illír Tartományok előtörténete 1797-ig nyúlik vissza, s mérföldkövei az Ausztria nagy vereségeit követő békekötések.

Miután a felek az 1797 áprilisi leobeni fegyverszünetben felosztják, a Campo Formió-i francia-osztrák béke októberben formálisan is felszámolja a Velencei Köztársaságot, s Velence mellett osztrák kézre kerül Velencei Isztria, Dalmácia a szigetekkel és — Montenegro igénye ellenére — a Cattarói-öböl körzete.⁹

Az 1805 decemberi pozsonyi francia-osztrák béke Campo Formio 'korrekciójaként'¹⁰ Dalmáciát a szigetekkel és a volt Velencei Isztriával, továbbá — ismét a montenegrói igények ellenében — a Cattarói-öböl körzetét Franciaországnak ítéli, amely ezeket a következő évben az Itáliai Királysághoz csatolja. A Dalmáciát megszálló francia csapatok Marmont tábornok vezetésével (aki azután Dalmácia katonai vezetője lesz, míg a polgári közigazgatás élére 1810-ig Vincenzo Dandolo kerül) oroszellenes éllel 1806 májusában elfoglalják Raguzát.¹¹

Az 1806 februárjától orosz flotta által támogatott montenegrói igények ellenében az 1807 júliusi tiltsíti francia-orosz béke titkos cikkelyei¹² értelmé-

⁶Bővebben ld. Cassi 196–212.

⁷Uo. 199.

⁸Uo. 204.

⁹Bocche di Cattaro; ma Kotor (Jugoszlávia, Montenegro).

¹⁰Cassi 198.

¹¹Ma Dubrovnik (Horvátország).

¹²Bővebben ld. a *Documenta Historica* Szász Erzsébet szerkesztette 2. számát (1992).

ben — amellett, hogy a Jón-szigetek francia kézre kerülnek — az orosz csapatok visszaadják a franciáknak az általuk megszállt Cattarói-öböl körzetét. Az 1807 októberi Fontainebleau-i francia-osztrák szerződés az Isonzó¹³ völgyében határolja el az Itáliai Királyságot és Ausztriát, közvetlen kapcsolatot létesítve az itáliai és dalmáciai francia területek között. A Raguzai Köztársaság 1808 januári de jure felszámolásával **Raguza** (és a hozzácsatolt Cattaro) is az Itáliai Királysághoz, ezen belül külön közigazgatási egységként (Dalmácia és Isztria részeként) a milánói alkirály alá kerül. Ezzel az Adria keleti partját — az Osztrák Tengeremelléktől (Trieszttel) és Osztrák Isztriától (továbbá Fiumétől¹⁴), valamint a török kézen lévő albán partoktól eltekintve — a Jón-szigetekkel bezáróan Franciaország uralja.

Az ötödik franciaellenes koalíció háborúit lezáró 1809. október 14-ei schönbrunni (bécsi) francia-osztrák béke 3/2. cikkelye — a Szávát téve meg a birodalom 'természetes határának' — újabb osztrák területeket juttat francia kézre: „[Az Ausztriai Császár, Magyar és Cseh Király] Szintügy odaengedi a Francia Császár és Olaszországi Király Ófelségének a Goritzi Grófságot; Montfalcone földet, a Trieszti Igazgatást és a Várost; Karniolát a Trieszti-öbölnél¹⁵ lévő belefoglalt részekkel; a Villachi Kerületet Karinthiában, és a Száva jobbpartján lévő minden tartományt, azon ponttól fogva, ahol ezen folyó Karniolából kijön, a folyása szerint egész Boszniáig: úgymint a Polgári Igazgatású Horvátországnak egy részét, és a hadi igazgatásából hat kerületet; Fiumét és a Magyar tengerpartokat, Ausztriai Isztriát vagy a Castuai Kerületet, az átengedett tartományokhoz tartozó szigeteket, s minden más tartományt a Száva jobbpartján, akármilyen legyen a neve, úgy, hogy a folyó legyen a két ország határa.”¹⁵ Vagyis a békeszerződés Franciaországnak juttatja **Felső-Karintiát**, azaz Villach¹⁶ körzetét; **Karniolát**¹⁷; **Görzöt**¹⁸; **Triesztet**; **Osztrák Isztriát**, azaz Castua¹⁹ körzetét vagy másképpen Pazin²⁰ kantont; a felosztott Horvátországnak a Szávától délre eső jobbparti részét, azaz egyfelől az ide eső **Polgári Horvátországot**, másfelől az ugyancsak ide tartozó **Katonai Horvátországot**, vagyis hat horvát határőrkerületet: az Ogulin-i, Otočac-

¹³Szlávul Soča.

¹⁴Ma Rijeka (Horvátország).

¹⁵A schönbrunni béke (1809. október 14). Szerk. Szász Erzsébet. *Documenta Historica* 4. szám (1992) 6–7.

¹⁶Szlávul Beljak.

¹⁷Németül Krain, szlávul Krajna, olaszul Carniola.

¹⁸Ma Gorizia (Olaszország); szlávul Gorica; ld. még Goritz.

¹⁹Ma Kastav (Horvátország).

²⁰Olaszul Pisino.

i, Likai (Gospic), Sluin-i,²¹ valamint az I. báni (Glina) és a II. báni ezred (Petrinja) területét.

A békekötés napján a 4760. számú napóleoni dekrétum²² a keleti parton — a Jón-szigetek kivételével — korábban megszerzett és az Itáliai Királyságba integrált, valamint az újonnan meghódított területek egyesítésével *Franciaország részeként*²³ a karniolai Laibach²⁴ székhellyel létrehozta az Illír Tartományokat:

„Kelt a schönbrunni császári táborban, 1809. október 14-én.

Napoleon, Isten kegyelméből és az alkotmány által a *Franciák Császára, Itália Királya és a Rajnai Szövetség Protektora*,

Rendeletbe foglaltuk és elrendeljük²⁵ a következőket:

Villach kerület, Carniola, a korábbi osztrák Isztria tartomány, Fiume és Trieszt tartományok, a Tengermellék néven ismert területek, Horvátország egy része, és minden, ami nekünk át lett engedve a Száva jobbpartján, Dalmácia és szigetei, mostantól az *Illír Tartományok* nevet fogják viselni.

Napoleon

Ellenjegyezte:

Hugues B. Maret államminiszter"

Egyetlen jelentős későbbi területmódosításként 1810 februárjában az osztrák Andreas Hofer 1809-es felkelésének leverése nyomán három (bajor, itáliai, francia illíriai) részre osztott **Tirol délkeleti részét** (Pustertal), azaz Lienz és Sillian kantonokat Illíriához: Karintia tartományhoz csatolják. Illíria határainak végleges kijelölésére és rögzítésére 1810 januárjában (a Száva menti Thalweg felé), februárjában (Stájerország és a karintiai Klagenfurt²⁶ körzete felé), novemberében és 1811 augusztusában (Itália felé), valamint

²¹Ma Slunj (Horvátország).

²²Décret [n.º 4760] Impérial qui ordonne que le cercle de Villach, la Carniole, etc., portent le nom de provinces Illyriennes (Párizs, 1809. október 14.). *Bulletin des lois* [de l'Empire Français] Nr. 246 (IV. sorozat, 1809. 2. félév). Paris, Imprimerie impériale, 1809. 159.

²³Cassi 193: „közvetlenül a Birodalom kormányzása alá helyezte”; Cassi 196: „közvetlen függés a francia adminisztrációtól”; viszont Jelavich 150: „balkáni gyarmat”.

²⁴Ma Ljubljana (Szlovénia).

²⁵*Nous avons décrété et décrétons.*

²⁶Szlávul Celovec.

ugyancsak 1811 augusztusában (Bajorország felé) kerül sor. A határmódosítások során három kis Száva menti helységet illetve területet szerez meg, míg Itália javára elveszíti az Isonzó felső folyásának jobbpartját, valamint a stratégiai fontosságú Kanál-völgyet (amelyet Napóleon igyekszik megőrizni arra az esetre, ha Illíriát visszaadná Ausztriának).

Az északnyugat-délkeleti irányban a bajorországi Tiroltól az Oszmán Birodalom Szkutari²⁷ pasalikjáig húzódó, különleges alakú (750 km hosszú, de igen keskeny), 54.998 km² nagyságú²⁸ Francia Illíria mintegy kétezer km²-rel nagyobb az egykori Velencei Köztársaságnál (bár lakossága alig több mint fele annak).

A természetföldrajzilag is igen eltérő vidékeket összefogó Francia Illíria társadalma és jogrendszere roppant heterogén, az elemzők joggal minősítik valóságos Bábelnek.²⁹ Etnikailag az 1813 márciusi összeírás³⁰ 1.556.100 lakosából a szlovének elsősorban Karintiában, Karniolában, Görzben és Isztriában élnek, a németek Karintiában és Karniolában, az olaszok Görzben, Isztriában, Dalmáciában és Raguzában, a horvátok a Polgári és a Katonai Horvátországban, Isztriában, Dalmáciában és Raguzában. Felekezetiileg a (lényegében szlovén, horvát, olasz) római katolikusok száma 1.312.955 fő (84 %), a szerb és görög ortodoxoké 224.418 (14 %), mellettük nagyobb számban luteránus németek (15.785), továbbá református németek (206) és izraeliták (2.736) élnek területén.

A politikai-jogi berendezkedést tekintve osztrák jogrend érvényesül Karintiában, Karniolában és Osztrák Isztriában, francia jogrend Dalmáciában és Raguzában, magyar a Polgári Horvátországban, olasz az egykori Velencei Isztriában, és sajátos katonai a horvát határőrvidéken. Az 1809. december 25-ei dekrétum érvényben hagyja ezeket (2. cikkely).

A Tartományok élére fő kormányzóként Napóleon schönbrunni megbízása alapján Auguste Marmont marsall kerül, széleskörű felhatalmazással: szinte önállóan uralkodik, nem véletlenül ragasztják rá az „I. Marmont, Illíria királya” nevet.³¹ Helyettese, a pénzügyi főfelügyelő (főintendáns), a békekötés napján megbízott Hue-Jacques-Edouard Dauchy gróf államtanácsos lesz.

A terület megszervezéséről Marmont több szakértő véleményét kikéri. Közülük — a karniolai származású Philippe Cobenzl gróf kismemoárja mellett — a legismertebb és legátfogóbb a dalmáciai G. L. Garagnin gróf memo-

²⁷Ma Shkodra (Albánia).

²⁸Pivec-Stelè 8.

²⁹Christophe 147.

³⁰Pivec-Stelè 9.

³¹Christophe 147.

árja, amely francia mintára kilenc *département* (megye) kialakítását javasolja.³² Végül a császár 1809. december 25-ei — 8 fejezetre osztott 50 szikár cikkelyből álló — trianoni dekrétuma az Illír Tartományok *ideiglenes* berendezkedéséről a polgári területeket tíz ideiglenes polgári igazgatási hivatalra, *intendantúrára* (felügyelőség) tagolja: Laibach, Villach, Adelsberg, Neustadt, Gorica, Trieszt, Fiume, Horvátország, Dalmácia, Raguza Cattaróval.³³ Katonai Horvátországot — amelyet a katona Marmont „egyszerűen mesterműnek” minősít³⁴ — közvetlenül Napóleon alá rendelik (ideiglenes berendezkedését 1810 júniusában körvonalazzák).

Katonailag Francia Illíria négy körzetre van osztva:³⁵ Laibach (élén Clapartède tábornokkal), Trieszt (Narbonne tábornok), Dalmácia és Raguza (Mont-richard tábornok), valamint Katonai Horvátország (Delzons tábornok). A helyi újoncozást már 1810 novemberében bevezetik.

Az 1809–1811 közötti intézkedések a meglévő (mindenekelőtt osztrák) jogrend fennmaradása mellett oktatási-kulturális téren a délszláv (elsősorban szlovén) tradíciók fenntartását célozzák. A szláv- illetve szlovénbarát intézkedések között az 1810 júniusi rendelet szerint az oktatás nyelve az általános iskolában és a gimnáziumban a „helyi nyelv” (*la langue du pays*) — bár gyakorlatilag privilegizált helyzetben van a német és az olasz. Azután fokozatosan előtérbe kerül a francia nyelv (nem pedig valamiféle „illír”), s 1811-től általában is háttérbeszorulnak a szlávbarát rendelkezések.

Az egységesítés és elfranciásítás szempontjából döntő állomás a végleges berendezkedést rögzítő 1811. április 15-ei 6922. számú párizsi császári dekrétum, amely így élesen két részre osztja Francia Illíria történetét (megjegyzendő, hogy a végleges berendezkedés körvonalazásakor — az 1811. március 12-ei lissai tengeri ütközet nyomán — már Anglia uralja az Adriát, még ha a szárazföldön Franciaország is az úr). Az egy teljes *Bulletin des lois*t kitöltő rendkívül terjengős rendelet³⁶ megalkotásánál figyelembe veszik a Calafati (Isztria prefektusa) vezetésével 1810 június–december között Párizsban tartózkodó helyi küldöttség észrevételeit is. A Tartományok polgári, egyházi és

³²Pisani 334: Isonzó (Goritz), Alpes Noriques (Villach), Száva forrásvidéke (Laibach), Timavo (Trieszt), Arsia (Fiume), Felső-Száva (Karlstadt), Kerka (Zara), Cetina (Spalato), Narenta (Raguza).

³³Ld. a trianoni dekrétum 44. cikkelyét.

³⁴Memoiren 2:290.

³⁵Pisani 393.

³⁶A *Décret [n.° 6922] impérial sur l'organisation de l'Illyrie* (Paris, 15 Avril 1811) 18 fejezetre osztott 271 cikkelye a *Bulletin des lois* 369. számát teszi ki.

bírószági szervezetéről szóló rendelettervezetet 1810 legvégén terjesztik az Államtanács pénzügyi, belügyi és katonai szekciója elé.

Az 1811 áprilisi dekrétum lényegében változtatás nélkül — pusztán az egyes területeket hierarchizálva — a tíz intendatúrából hat polgári tartományt (*province*) alkot (*térkép és 1. táblázat*): Karintia (Villach székhellyel), Karniola (Laibach), Isztria (Trieszt), Polgári Horvátország (Karlstadt³⁷), Dalmácia (Zara³⁸) és Ragusa Cattaróval (Ragusa). Katonai Horvátországot Dalmácia alá rendelik. Az egyes tartományokon belüli kisebb közigazgatási egységek a kerületek (*district*), azon belül a járások (*canton*), az utóbbin belül a községek (*commune*) (2. táblázat).

Ez a közigazgatási beosztás később mindössze három jelentősebb módosuláson megy keresztül: Isztria történelmi tájának egyesítéseként 1811 szeptemberében a volt Osztrák Isztriát a Polgári Horvátországtól a volt Velencei Isztriához csatolják; 1812 januárjában Zengg³⁹ *district* (Polgári Horvátország) székhelye Lussinpiccolo⁴⁰ lesz; 1813 januárjában egy negyedik karniolai *district*et alakítanak ki Krainburg⁴¹ központtal.

Franzia Illíria élén az alkirályi hatáskörű fő kormányzó áll (akinek hatalma 1811 áprilisától némileg csökken). A sort Auguste Marmont marsall (1774–1852), Ragusa hercege (1808) nyitja meg; őt 1811. március 25-étől Henri Bertrand tábornok (1773–1844) követi; az oroszországi katasztrófa után 1812. december 2-ától Andoche Junot tábornok (1771–1813), Abrantés hercege (1807) következik; végül a napóleoni rendszer agóniájának heteiben 1813. július 17-étől Joseph Fouchet (1759–1820), Otranto hercege (1809) áll az Illír Tartományok élén.

A fő kormányzó helyettese a miniszteri hatáskörű pénzügyi főintendáns: 1809. október 14-étől Dauchy, őt 1810. június 10-étől báró Belleville államtanácsos követi, majd 1811 augusztusától André-Jean Chabrol gróf következik. A polgári tartományok élén intendánsok állnak.⁴² A fő kormányzó és a pénzügyi főintendáns az igazságügyi főbiztossal alkotja a Kistanács szűkebb vezető testületét, amely kiegészül a laibachi bíróság (*cour*) két tagjával.

³⁷Ma Karlovac (Horvátország).

³⁸Ma Zadar (Horvátország).

³⁹Ma Senj (Horvátország).

⁴⁰Ma Mali Lošinj (Horvátország).

⁴¹Ma Kranj (Szlovénia).

⁴²*Karintia*: de la Moussaye, Wilcher, de Charnage; *Karniola*: Fargues, Baselli, de la Moussaye, des Mallets; *Isztria*: Arnault, br. Calafati; *Polgári Horvátország*: Lettardi, de Vienney, Georgi comte Savin, de Contades; *Dalmácia*: de la Bergerie; *Ragusa*: G. D. Garagnin, des Mallets, de Lareinty (Pivec-Stelè 18).

Az Illír Tartományok kormányzata Franciaország felé hivatalosan és rendszeresen Champagny és Maret külügyminiszterekkel, Clarke és Laguée tábornok hadügyminiszterekkel, Mollien kincstárügyi miniszterrel, Montalivet belügyminiszterrel, Collin ipari és kereskedelmi miniszterrel, valamint Gaudin pénzügyminiszterrel áll kapcsolatban; mellettük az irányítás és kapcsolattartás szempontjából fontos de La Tour-Maubourg konstantinápolyi és Otto bécsi francia követ, valamint Seguier trieszti és David travniki francia konzul.⁴³

Gazdasági téren Francia Illíriában az 1811. április 15-ei dekrétum felszámolja a hűbéri viszonyokat (Katonai Horvátországban fennmarad a sajátos horvát faluközösség, a *zadruga*), aminek következménye a nemesség emigrálása, amit azután rendeletek sora próbál fékezni. Kezdetben, az 1809. december 25-ei dekrétum (38. cikkely) nyomán 1810 februárjában a meglévő vegyes adózást rögzítik, s majd az 1810. november 27-ei 6131. számú dekrétum egyesíti az adó- és vámrendszert.

Már a schönbrunni béke 16. cikkelye kimondja, hogy Ausztria csatlakozik a kontinentális zárlathoz: „Őfelsége az Ausztriai Császár, a tengeri békesség visszaállításában munkás lenni kívánván hozzá áll a Tilalom Systemájához, melyet a Francia s az Orosz [Császár] elfogadott Angliára nézve e mostani tengeri háború alatt. Ő Császári felsége megszüntet minden közösködést Nagy-Britanniával, és az Angliai Országglással oly állapotba teszi magát, melyben volt ezen háború előtt.”⁴⁴ A béke 7. cikkelye rögzíti, hogy Ausztria — a kontinentális zárlat keretei között — használhatja a szabadkikötői státusát veszített Fiumét: „A Francia Császár és az Olaszországi Király kötelezi magát, hogy a Fiumei révparton való ki- és bejárást az Ausztriai kereskedelemre nézve semmiképp nem fogja gátolni, kivéve az Angliai portékákat és az angliai kereskedésből származókat.”⁴⁵ Ezt konkretizálja az 1810. szeptemberi francia-osztrák konvenció, s ezen alapul az 1810. november 27-ei dekrétum, amely ismét rögzíti Ausztria felé az angliai kereskedelem tilalmát is (III/8. cikkely). Már 1810 márciusától számos rendelet születik a brit és a csempész kereskedelem letörésére.

A távolsági kereskedelem szempontjából ugyancsak fontos szárazföldi utak kiépítése illetve karbantartása során a kormányzat olyan fontos útvonalakra koncentrál, mint a Laibach-Bécs, valamint a Laibach-Karlstadt-Szarajevó-Üszküb⁴⁶ (s onnan egyfelől Szaloniki, másfelől Konstantinápoly).

⁴³Pivec-Stelè 18–19.

⁴⁴A schönbrunni béke i. m. 11.

⁴⁵Uo. 9.

⁴⁶Ma Szkopje (Macedónia).

Az 1809 decemberi dekrétum még „az adott ország törvényeinek megfelelő” rendet rögzít (3. cikkely). A teljes francia jogrendet (*Code Napoléon*) az 1811 szeptemberi 7334. számú dekrétum vezeti be, 1812. január 1-jei hatállyal (Ausztria a maga területén ugyanekkor lépteti életbe az Általános Polgári Törvénykönyvet). Az egységesítést szolgálja a *Télégraphe officiel des Provinces Illyriennes* című hivatalos lap, amely négy nyelven (francia, olasz, német, szláv) jelenik meg 1810 októbere és 1813 szeptembere között rendszeresen.

Jogi értelemben azonban kezdettől (onnan, hogy Francia Illíriát nem törvénnel, hanem rendelettel hozzák létre, s azzal is véglegesítik), sőt 1811 áprilisa után mindvégig fennmarad egyfajta ideiglenesség: nem megy végbe a formális annexió, nincs rögzítve államjogi helyzete, nincs felosztva *département*-okra, a francia törvényeket csak fokozatosan vezetik be, sőt (a vazallusoktól eltérően) nincs francia miniszteriális rendszer és bíróság. Így Francia Illíria szigorúan formáljogilag nem Franciaország része, de nem is vazallus állam vagy gyarmati típusú terület (Franciaország és az Illír Tartományok viszonyát szokták hasonlítani Bosznia-Hercegovinához az Osztrák-Magyar Monarchián belül⁴⁷).

Az okok között ott van Illíria *enkláv*-jellege: nincs közös határa Franciaországgal, közöttük terül el Itália (s ennyiben létrehozása ellentmond a természetes határok elvének).

Ott van az okok között a Tartományok státusának lebegtetése, mintegy cseretárgyként Ausztria felé, amelynek létfontosságú a tengeri kijárat. Először 1810 februárjában Napóleon és Metternich tárgyalásán merül fel, hogy a császár Mária Lujzával kötendő házassága fejében visszaadja az Illír Tartományokat. Másodszor 1812 márciusában, az oroszországi hadjáratban való osztrák részvétellel kapcsolatos tárgyalásokon. A március 14-ei francia-osztrák szövetségi szerződés tervezetének — Bécs számára csalódást jelentő — 6. cikkelye szerint Ausztria visszakapja ugyan az 1809-ben a Varsói Nagyhercegség javára elvesztett [Nyugat-]Galíciát, azonban — az Illír Tartományokért cserében — egyrészt át kell engednie a létrehozandó Lengyel Királyságnak. Harmadszor Napóleon és Metternich 1813 júniusi drezdai tárgyalása során merül fel a Tartományok visszaadása. Végül negyedszer 1813 augusztusában Ausztria semlegességének fenntartása fejében Napóleon felajánlja Francia Illíriát, először Villach, Goriza, Trieszt és Isztria nélkül, majd Trieszt és Isztria nélkül.

Az Illír Tartományok helyzete az oroszországi francia katasztrófát követően rendül meg, döntően Ausztria hadüzenetével (1813. augusztus 11.) és más-

⁴⁷Pivec-Stelè 17.

napi csatlakozásával a hatodik koalícióhoz (azaz hadbalépésével) — természetesen a nagy fordulópontok, mindenekelőtt az 1813 októberi lipcei csata, Párizs 1814 március végi megszállása és Napóleon április eleji lemondása árnyékában.

Miután Ausztria 1813. június 27-én csatlakozik a franciaellenes élű reichenbachi konvencióhoz, július 31-én titkos orosz-osztrák-porosz egyezmény értelmében (amelyhez pár hét múlva Anglia is csatlakozik) Francia Illíria — együtt az Itáliai Királysággal — győzelem esetén Ausztriához kerül. A különbéke tilalmát kimondó szeptember 9-ei teplitzi orosz-porosz-osztrák szerződés értelmében (amit október 3-án Anglia is elfogad) Ausztriát és Poroszországot 1805-ös határaik között állítják helyre.

A felszabadító háború „őszi hadjárata” 1813. augusztus 17-én indul. Az okkupáció súlypontja 1813 októbere és 1814 júniusa közé esik, de a Villach és Karistadt irányába támadó osztrák csapatok már augusztus 19-én arra kényszerítik a védelmet vezető Eugène Beauharnais herceg itáliai alkirályt, hogy Villachból Adelsbergbe tegye át főhadiszállását; 26-án Fouché fő kormányzó és a francia adminisztráció Laibachból Triesztbe evakuál; augusztus 30-án Eugène Beauharnais herceg feladja Laibachot és Villachot, s szintén Trieszt körzetébe vonul vissza; szeptember 8-án Fouché Görzbe (majd onnan Itáliába) menekül; az osztrákok szeptember 16-án bekerítik Triesztet, miközben a francia csapatok az Isonzón átkelve elhagyják Francia Illíriát.

Ezzel az Illír Tartományok (bár helyőrségek még kitartanak) lényegében elveszett Franciaország számára. Intermezsként a brit flotta által támogatott montenegrói csapatok (a fejedelemség tengeri kijáratának permanens céljával) 1813 szeptemberében támadást indítanak a Cattarói-öböl ellen, így — bár Dalmáciát már 1813 decemberére, Raguzát 1814 januárjában megszerzi Ausztria — Cattaro csak 1814 júniusában jut osztrák kézre.

A francia uralmat hivatalosan az 1814. május 30-ai (első) párizsi béke szünteti meg, Ausztria július 23-án anektálja a Tartományokat, amit nemzetközi jogilag a Bécsi Kongresszus 1815. június 9-ei Záróokmánya szentesít.

A fő kormányzóság laibachi székhelyén már 1813 októberében létrehozzák az ideiglenes osztrák „Illír Kormányzóságot”, a francia közigazgatás előírásai azonban 1814. augusztus 1-jéig érvényben maradnak. A Christophe Lattermann báró vezette ideiglenes osztrák kormányzat már 1813 novemberében megszünteti a kontinentális zárlatot és helyreállítja a hűbéri rendszert; 1814 márciusában bevezetik az osztrák adó- és vámrendszert; április elején Trieszt és Fiume visszakapja szabadkikötői státusát; végül augusztus 1-jével feláll az osztrák politikai adminisztráció, novemberben pedig bevezetik az osztrák törvényeket.

Az osztrák kézre jutott Francia Illíria déli részét (Dalmácia a szigetekkel, Ragusa, Cattaro) a Bécsi Kongresszus Ausztrián belüli Dalmát Királysággá

alakítja, az északit (a Tirolhoz visszacsatolt Pustertalt leszámítva), azaz Francia Karintiát, Karniolát, az ex-Velencei Isztriát, valamint a Trieszti Kormányzóságot (értve alatta az Osztrák Tenger melléket a francia Polgári Horvátországgal) 1816-tól Illír Királysággá formálják a birodalmon belül. Az Illír Királyságot azután területmódosítgatások és belső átszervezések (1822-ben elcsatolják az egykori Polgári Horvátországot és a magyar tengerpartot Fiumével, 1825-ben hozzácsatolják a klagenfurti Osztrák Karintiát) után 1849-re szabdalják fel öt koronatarományra (Karintia, Krajna, Görz-Gradisca, Trieszt, Isztria), részeit végleg integrálva Ausztria tartományai sorába.

1. Az Illír Tartományok közigazgatási felépítése, 1811⁴⁸

tartomány (<i>province</i>)	kerület (<i>district</i>)	járás (<i>canton</i>)	lakosság (fő)	székhely
Karintia	Villach Lienz	11	136.895	Villach
Karniola	Laibach Neustadt ⁴⁹ Adelsberg ⁵⁰	21	370.340	Laibach
Isztria	Trieszt Rovigno ⁵¹ Capodistria ⁵² Görz	17	242.683	Trieszt
Polgári Horváto.	Karlstadt Fiume Zengg	19	204.944	Karlstadt
Dalmácia	Zara Sebenico ⁵³ Spalato ⁵⁴ Macarska ⁵⁵ Lesina ⁵⁶	17	217.450	Zara

⁴⁸Uo. 15–16.

⁴⁹Ma Novo Mesto (Szlovénia).

⁵⁰Ma Postojna (Szlovénia).

⁵¹Ma Rovinj (Horvátország).

⁵²Ma Koper (Szlovénia).

⁵³Ma Šibenik (Horvátország).

⁵⁴Ma Split (Horvátország).

⁵⁵Ma Makarska (Horvátország).

⁵⁶Ma Hvar (Horvátország).

tartomány (<i>province</i>)	kerület (<i>district</i>)	járás (<i>canton</i>)	lakosság (fő)	székhely
(Katonai Horváto.	Petrinja Glina Ogulin Slunj Otočac Gospicé)		314.734	
Raguza	Raguza Cattaro Curzola ⁵⁷	10	69.054	Raguza

⁵⁷Ma Korčula (Horvátország).

2. Dalmácia és Raguza közigazgatási beosztása, 1811⁵⁸

tartomány (<i>province</i>)	lakos- ság	kerület (<i>district</i>)	lakos- ság	járás (<i>canton</i>)	lakos- ság	község (<i>commune</i>)
Zara	218.480	Zara	47.131	Zara	15.543	6
				Obrovac	18.260	8
				Sainte-Euphemie ⁵⁹	3.162	4
				Pago ⁶⁰	20.211	1
		Sebenico	55.599	Sebenico	20.211	6
				Scardona ⁶¹	5.375	3
				Knin	30.014	11
		Spalato	70.120	Spalato	15.867	5
				Trau ⁶²	17.022	7
				Almissa ⁶³	7.349	3
				Sinj	19.199	8
		Lesina	13.817	Brazza ⁶⁴	10.683	4
				Lesina	9.547	5
				Lissa ⁶⁵	4.270	2
Macarska	31.813	Macarska	12.062	4		
		Imoski ⁶⁶	14.420	6		
		Fort Opus ⁶⁷	5.331	2		

⁵⁸Pisani 355.

⁵⁹Ma Sveta Eufemija (Horvátország, Rab-szg.).

⁶⁰Ma Pag (Horvátország).

⁶¹Ma Skradin (Horvátország).

⁶²Ma Trogir (Horvátország).

⁶³Ma Omiš (Horvátország).

⁶⁴Ma Brač (Horvátország).

⁶⁵Ma Vis (Horvátország).

⁶⁶Ma Imotski (Horvátország).

⁶⁷Ma Opuzen (Horvátország).

tartomány (<i>province</i>)	lakos- ság	kerület (<i>district</i>)	lakos- ság	járás (<i>canton</i>)	lakos- ság	község (<i>commune</i>)
Raguse	69.054	Raguse	31.037	Raguse	12.899	6
				Ragusa-Vecchia ⁶⁸	5.103	3
				Meleda ⁶⁹	896	1
				Slano	5.420	4
				Sabioncello ⁷⁰	5.761	4
				Lagosta ⁷¹	958	1
				Cattaro	20.830	8
				Castelnuovo ⁷²	6.460	2
				Budua ⁷³	4.280	2
				Curzola	6.447	4

⁶⁸Ma Cavtat (Horvátország).

⁶⁹Ma Molat (Horvátország).

⁷⁰Ma Pelješac (Horvátország).

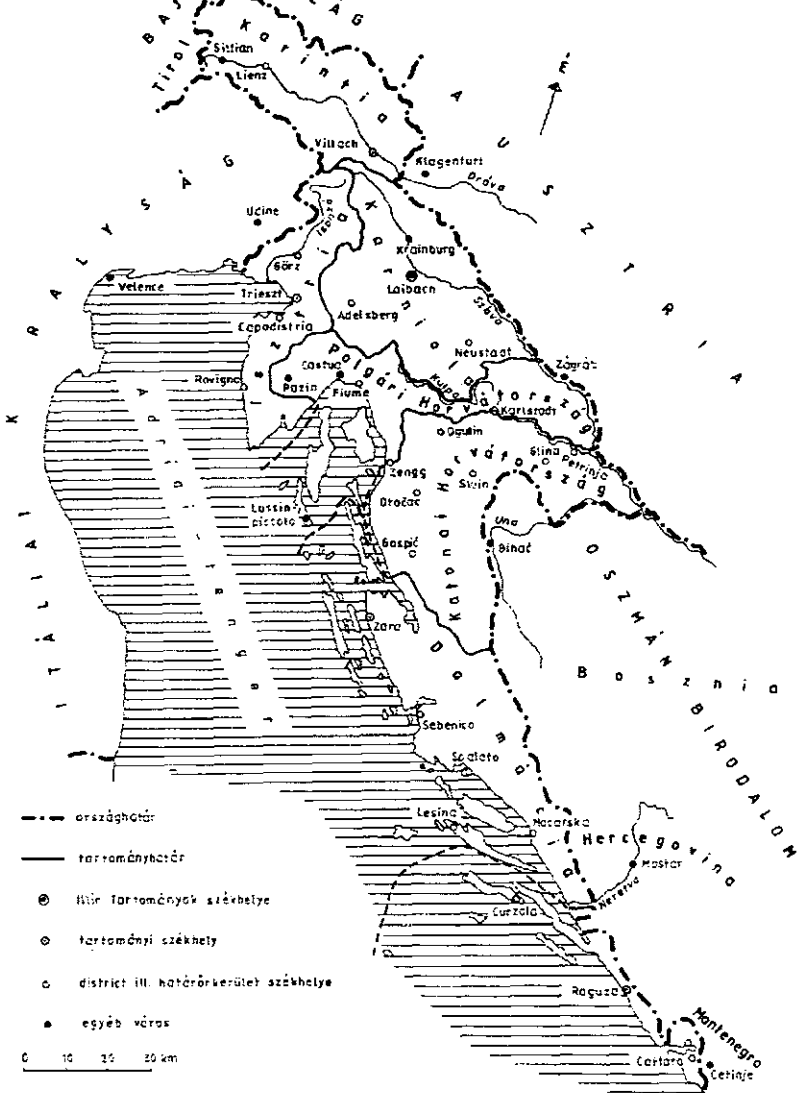
⁷¹Ma Lastovo (Horvátország).

⁷²Ma Hercegnovi (Jugoszlávia, Montenegró).

⁷³Ma Budva (Jugoszlávia, Montenegró).

ILLÍR TARTOMÁNYOK, 1811

Forrás: Pivce-Stelé



Kronológia

- 1797. okt. 17.** A Campo Formió-i francia-osztrák béke felszámolja a Velencei Köztársaságot: Velence mellett Ausztriához kerül Velencei Isztria és Dalmácia a szigetekkel, továbbá a Cattarói-öböl.
- 1805. dec. 26.** A pozsonyi francia-osztrák béke keretében Velence mellett francia kézre kerül a volt Velencei Isztria és Dalmácia, továbbá Cattaro; Bajorországé lesz egész Tirol.
- 1806. jan. 19.** Dalmáciát a volt Velencei Isztriával és Cattaróval együtt az Itáliai Királysághoz csatolják; közigazgatásának élére 1806 áprilisában Vincenzo Dandolo kerül (1810 januárjáig), a főparancsnok Auguste Marmont tábornok lesz.
- 1806. nov. 21.** Napóleon Berlinből meghirdeti a britellenes kontinentális zárlatot.
- 1807. júl. 7.** A tilsiti francia-orosz béke keretében francia kézre kerül az oroszok által uralt Jón-szigetek és az 1806 február-márciusától orosz megszállás alatt álló Cattarói-öböl.
- 1807. okt. 10.** A Fontainebleau-i francia-osztrák szerződés értelmében Ausztria és az Itáliai Királyság határa az Isonzo-völgy lesz (Gradisca Itáliáé, Monfalcone Ausztriáé); a közvetlen kapcsolatot Franciaország itáliai és dalmáciai területei között egy katonai út biztosítja.
- 1808. jan. 31.** Franciaország felszámolja a török vazallus Raguzai Köztársaságot. Ragusa (együtt Cattaróval) az Itáliai Királysághoz kerül, élén (1811 decemberéig) G. D. Garagnin gróffal.
- 1808. febr. 18.** Ausztria elismeri a kontinentális zárlatot.
- 1809. ápr. 9.** Osztrák hadüzenet Franciaországnak.
- 1809. máj. 13.** Napóleon csapatai (1805 után immár másodízben) elfoglalják Bécsset.
- 1809. júl. 5-6.** Döntő francia győzelem az osztrákok fölött Wagramnál.
- 1809. júl. 12.** Francia-osztrák fegyverszünet Znaimban.
- 1809. okt. 14.** A schönbrunni (bécsi) francia-osztrák békével nagyhatalmísága mélypontjára jutó Ausztria elveszíti egész tengerpartját (Osztrák Tenger mellék Görz-cel, Trieszt, Osztrák Isztria, Fiume a Magyar tengerparttal). Emellett francia kézre kerül a felosztott Horvátország Szávától délre eső jobbparti része, Karniola és Felső-Karintia (a Villachi körzet).
- Ugyanezen a napon a 4760. sz. napóleoni dekrétum a korábban és a most megszerzett területekből Franciaország részeként létrehozta az Illír Tartományokat. Főköormányzója Auguste Marmont tábornok lesz.

- Ugyancsak ezen a napon a 4761. sz. dekrétum Dauchy-t nevezi ki a Tartományok főintendánsának.
- 1809. dec. 4.** Napvilágot lát gróf G. L. Garagnin (Raguza kormányzójának fivére) részletes terve Francia Illíria megszervezéséről, ennek keretében kilenc *département*-ra osztásáról.
- 1809. dec. 25.** Az 5162. sz. trianoni dekrétum rendelkezik az Illír Tartományok ideiglenes berendezkedéséről.
- 1810. jan. 15.** Határrögzítés a Száva menti Thalweg felé.
- 1810. febr. 7.** A Habsburg-házasságról (Mária Lujza) Metternich-el folyó egyezkedés során Napóleon első ízben ajánlja fel Ausztriának Francia Illíriát.
- 1810. febr. 19.** Határrögzítés Stájerország, a Klagenfurti körzet és Karniola között.
- 1810. febr. 28.** A tiroli felkelés elfojtása és Tirol felosztása után Délkelet-Tirol (Pustertal, azaz Lienz és Sillian kantonok) Illíriához kerülnek.
Az egyelőre vegyes (három típusú) illír vámrendszer megszerzése.
- 1810. márc. 10.** Dekrétum a francia törvénykezésről a brit és a csempész kereskedelem ellen.
- 1810. márc. 16.** Marmont marsall főkormányzó 14 pénzváltóhelyet állít fel (Pivec-Stelè 20): Ljubljanában és Triesztben hármat-hármat, Fiumében kettőt, valamint egyet-egyet Karlstadtban, Neustadtban, Zenggben, Görzben, Villachban és Adelsbergben.
- 1810. jún. 2.** A határőrkerületek ideiglenes adminisztrációjának létrehozása.
- 1810. jún. 4.** Az oktatás nyelve a „helyi nyelv” lesz.
- 1810 június-december** Calafati (Isztria prefektusa) vezette illír küldöttség Párizsban.
- 1810. júl. 28.** *Télégraphe officiel des Provinces Illyriennes* címmel megszervezik a négynyelvű (francia, olasz, német, szláv) hivatalos lapot, amely 1810. október 3–1813. szeptember 22. között jelenik meg rendszeresen.
- 1810. szept. 5.** Francia-osztrák konvenció Fiuméről.
- 1810. nov. 20.** Első határrögzítés Itália felé.
- 1810. nov. 27.** A 6131. sz. dekrétum egységesíti az adó- és vámrendszert.
Megszületik az újoncozási rendelet.
- 1811. márc. 12.** Angol tengeri győzelem Lissánál a franciák fölött. Ezzel az Adria brit kézre kerül (bár a szárazföldön Franciaország az úr).
- 1811. márc. 15.** A bankocédulák elértéktelenedésének tetőzéseként bekövetkező osztrák bankcsőd, ami komoly problémát jelent a forint-frank átváltásban (vö. a trianoni dekrétum 49. cikkelyével).
- 1811. márc. 22.** Határmódosítás keretében Ausztriától Illíriához kerül a Száva mentén: Motnik kereskedelmi központ, Zasavje falu a Kum alatt, valamint egy kis terület Brežicánál.

1811. ápr. 15. A 6922. sz. dekretum Francia Illíria végleges megszervezéséről. Felszámolják a hűbéri rendszert.
1811. aug. 11. Határrögzítés Bajorország felé.
1811. aug. 13. Második határrögzítés Itália felé, melynek során Illíria elveszti a Kanal-völgyet és az Isonzó felső folyásának jobbpartját.
1811. szept. 18. Osztrák Isztriát (Pazin kanton) a Polgári Horvátországtól az ex-Velencei Isztriához csatolják.
1811. okt. 3. Francia Tirolt egyházilag a laibachi püspökséghez csatolják.
1811. nov. 30. Katonai összeírás Francia Illíriában.
1812. jan. 1. A 7334. sz. szeptember 30-ai dekretum értelmében Francia Illíriában életbelép az összes francia törvény.
1812. jan. 16. Zengg *district* (Polgári Horvátország) székhelye Lussinpiccolo lesz.
1812. márc. 14. Francia–osztrák szövetségi szerződés Párizsban az osztrák részvételről az oroszországi hadjáratban. A tárgyalások során Napóleon ismét felajánlja a Tartományokat, cserében viszont a visszaadandó [Nyugat-]Galicia egy részét át kellene engednie a majdani Lengyel Királyságnak.
1813. jan. 10. Krainburg *district* kialakítása Karniola negyedik kerületeként.
1813. márc. 20. Vallási összeírás Francia Illíriában.
1813. jún. 26. Napóleon és Metternich drezdai tárgyalásán ismét felmerül az Illír Tartományok visszaadása.
1813. júl. 31. Titkos orosz-porosz-osztrák egyezmény értelmében az Itáliai Királyság mellett majdan Francia Illíria is Ausztriához kerül. Az egyezményhez pár hét múlva Anglia is csatlakozik.
1813. aug. 9. Napóleon Ausztria semlegessége fejében felajánlja a Tartományok visszaadását, de Villach, Görz, Trieszt és Isztria nélkül.
1813. aug. 11. Az addig semleges Ausztria hadat üzen Franciaországnak, s másnap belép a franciaellenes koalícióba.
1813. aug. 13. Napóleon utolsó ajánlata Ausztriának: Illíria visszaadása Trieszt és Isztria nélkül.
1813. aug. 17. Megindul az 1814. május 31-éig tartó felszabadító háború „őszi hadjárata”. Az Illír Tartományok ellen Villach (Karintia székhelye) és Karlstadt (Horvátország székhelye) irányába indul harapófogószerű támadás.
1813. aug. 19. Az osztrák csapatok átmenetileg elfoglalják Villachot, mire az Itáliát védő Eugène Beauharnais herceg alkirály Adelsbergbe teszi át főhadiszállását.
1813. aug. 22. Az osztrákok elfoglalják Neustadtot.
1813. aug. 23. A franciák kiűrik Fiumét.

1813. aug. 26. A bekerítéstől tartó francia adminisztráció Fouché főkörmányszóval az élen Laibachból Triesztbe evakuál.
1813. aug. 30. Eugène Beauharnais herceg kiűrti Laibachot és Villachot, s szintén Trieszt körzetébe vonul vissza.
1813. szept. 8. Fouché Görzbe menekül (s onnan majd október elején Itáliába).
1813. szept. 9. Az orosz-osztrák-porosz teplitzi egyezményben megállapodnak, hogy Ausztria és Poroszország 1805-ös határait állítják helyre. Az egyezményhez október 3-án Anglia is csatlakozik.
1813. szept. 11. Montenegró a brit flotta támogatásával támadást indít a Cattarói-öböl ellen.
1813. szept. 16. Triesztet bekerítik az osztrákok. A francia csapatok az Isonzón átkelve elhagyják az Illír Tartományokat, amely ezzel — bár helyőrségek még kitartanak — elveszett Franciaország számára.
1813. okt. 8. Osztrák-bajor szerződés a felső-ausztriai Riedben (Bajorország azután október 14-én hadat üzen Franciaországnak).
1813. okt. 14. Kapitulál a hátrahagyott trieszti helyőrség.
1813. okt. 16-19. Napóleon döntő veresége a lipcsei csatában.
1813. okt. 29. Montenegró és a Cattarói-öböl képviselőinek dobrotai egyesítési szerződése.
- 1813 október Illíria elfoglalt területein Christophe Lattermann báró vezetésével létrejön az „Illír Kormányzóság” ideiglenes osztrák kormányzata.
1813. nov. 2. Kapitulál Spalato.
1813. nov. 6. Báró Lattermann ideiglenes kormányzata megszünteti a kontinentális zárlatot.
1813. nov. 19. Lattermann manifesztuma helyreállítja a hűbéri rendszert.
1813. dec. 5. Kapitulál Zara.
1813. dec. 18. Kapitulál Klissa, az utolsó jelentős erőd.
1813. dec. 27. A montenegrói csapatok beveszik Cattarót.
1814. jan. 4. Kapitulálnak a Cattarói-öböl francia csapatai, de még a brit flotta uralja az öblöt.
1814. jan. 27. Kapitulál és 29-én osztrák kézre kerül Raguzá.
1814. márc. 13. Illíriában bevezetik az osztrák adó- és vámrendszert.
1814. márc. 30. Marmont marsall városparancsnok kapitulál, s a szövetséges csapatok másnap bevonulnak Párizsba.
1814. ápr. 1. Trieszt és Fiume ismét szabadkikötő lesz.
1814. ápr. 11. Napóleon a Fontainebleau-i szerződésben lemond trónjáról.
1814. máj. 30. Az első párizsi béke.
1814. jún. 12. A brit flotta távoztával Cattaro osztrák kézre kerül. A korábban elfoglalt Raguzá osztrák annektálása.
1814. júl. 23. Ausztria annektálja az Illír Tartományokat.

- 1814. aug. 1.** Feláll Illíriában az osztrák politikai adminisztráció.
- 1814. nov. 11.** A volt Francia Illíria területén bevezetik az osztrák törvényeket.
- 1815. jún. 9.** A Bécsi Kongresszus Záróokmánya értelmében Ausztria megkapja Dalmáciát, amelyet Dalmát Királyság néven kormányoz.
- 1815. nov. 20.** Második párizsi béke.
- 1816. aug. 5.** Ausztria a (Felső-Karintiát is magába foglaló) Laibachi és az átszervezett Trieszti kormányzóságból létrehozza az Illír Királyságot.

Irodalom

Dokumentum és forrás

- Bulletin des lois* [de l'Empire Français]. Paris, Imprimerie impériale, 1809–1814.
- Memoires des Marshall Marmont, Herzogs von Ragusa. Verlag von Aug. Stein, Potsdam, 1857². Bd. I–II.
- Szász Erzsébet (sajtó alá rendezte): A schönbrunni béke (1809. október 14.). Szeged, JATE (*Documenta Historica* 4), 1992.

Kézikönyv

- Balogh Tamás: A napóleoni háborúk atlasza. Szeged, JATE (Történész Diákkör), 1998.
- Bencsik Péter (összeáll.): Helységnévváltozások Köztes-Európában 1763–1995. Budapest, Teleki László Alapítvány (Kisebbségi adattár VII), 1997.
- Dörflinger, J.–Wagner, R.–Wawrik, F.: Descriptio Austriae. Österreich und sein Nachbarn im Kartenbild von der Spätantik bis ins 19. Jhrh. Wien, Tusch, 1977.
- Enciklopedija Jugoslavije. Vol. I–VII. Zagreb, Jugoslovenski Leksikografski Zavod, 1955–1971.
- Pándi Lajos (szerk.): Köztes-Európa 1763–1993. Térképgyűjtemény. Budapest, Osiris, 1995.
- Pándi Lajos (szerk.): Köztes-Európa 1756–1997. Kronológia. Budapest, Teleki László Alapítvány (Kisebbségi adattár VIII), 1999.

Feldolgozás

- Bezmalinović, Bonina: Francuska uprava u Dalmaciji 1806–1809. *Jugoslovenski Istorijski Časopis* 1988. 1–2. szám 93–115.
- Cassi, Gellio: Les populations Juliennes–Illyriennes pendant la domination Napoléonienne (1806–1814). *Revue des Études Napoléoniennes* 19. évf. II/4 (1930 október) 193–212 (I), II/5 (1930 november) 257–275 (II), II/6 (1930 december) 335–360 (III).
- Christophe, Robert: Le maréchal Marmont, Duc de Raguse. Paris, Hachette, 1968.
- Jelavich, Barbara: A Balkán története I. Budapest, Osiris–2000, 1996.
- Pisani, Paul: La Dalmatie de 1797 á 1815. Paris, 1893.

- Pivec-Stelè, Melitta: La vie économique des Provinces Illyriennes (1809–1813). Paris, Bossard, 1930. (a téma részletes bibliográfiájával)
- Springer, Anton: Geschichte Österreichs seit dem Wiener Frieden 1809. Leipzig, S. Hirzel, 1863.
- Šumrada, Janez: Državnopravni status Ilirskih provinc s kratkim pregledom upravne ureditve. In. Vincenc Rajšp-Ernst Bruckmüller (szerk.): Vilfanov zbornik. Ljubljana, Založba ZRC, 1999. 375–390. Recenziója Szilágyi Imre: A napóleoni Illír Tartományok államjogi berendezkedése. *Klió* 2000. 2. szám 91–94.
- Szász Erzsébet: Tilsittől Párizsig (Európa határváltozásai 1807–1815). Szakdolgozat, JATE BTK, Szeged, 1993.